

Волонтерська діяльність як засіб індивідуалізації професійної підготовки студентів-психологів

Lytvynenko I.S. Volunteering as a way of individualization in the sphere of professional training of the students-psychologists / I.S. Lytvynenko // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufriieva. – Issue 36. – Kamianets-Podilskiy : Aksioma, 2017. – P. 160–172.

I.S. Lytvynenko. Volunteering as a way of individualization in the sphere of professional training of the students-psychologists. In the article it is justified the importance of volunteering as an additional resource for individualization of personality of the future psychologists and possibilities of the qualitative detection of their future professional field, their understanding of the social meaning of the profession.

The following tasks of volunteering as a way of individualization in professional training of the students-psychologists are: to enable each student to specify the most perspective places of the professional specialization; to test their strength and to affirm the correctness of their choice; to feel the importance of the profession, to create its image; to outline their further professional development; to understand how the profession deals with their own individuality; to gain the personal experience in a particular practice and situations, to work with a specific person; to expand the «horizons» of the profession; to realize what kind of professionally important qualities are needed to work with certain people and children; to outline the future image of himself or herself which can be expressed in the statement «I am a successful professional».

It is found that volunteering promotes the quality of inclusion of students in the educational process; the qualitative detection of the future working field of students; the formation of the responsible positions to their own education and it's quality; the deep knowing of the profession, the ability to apply theoretical knowledge in practice; the interest in self-improvement, the meaning of life-purport orientations in their personal and professional lives; the evaluative attitude to every person which is regardless of age and social status; the valuable attitude to the profession of psychologist.

Key words: volunteering, individualization, dialogue, life situation, meaning of profession, communicative competence, qualitative professional detection.

І.С. Литвиненко. Волонтерська діяльність як засіб індивідуалізації професійної підготовки студентів-психологів. У статті обґрунтовано важливість волонтерської діяльності як додаткового ресурсу індивідуалізації особистості майбутніх психологів та можливості якісного визначення майбутньої сфери професійної діяльності, розуміння соціального сенсу професії.

Показано задачі волонтерської діяльності як засобу індивідуалізації професійної підготовки студентів-психологів: надати можливість кожному студенту уточнити найбільш перспективне місце професійної спеціалізації; випробувати свої сили, ствердитися у правильності свого вибору; відчутти значущість професії, створити її образ; накреслити свій подальший професійний розвиток; зрозуміти, наскільки професія відповідає власній індивідуальності; набути власний досвід у конкретній практичній діяльності, життєвій ситуації, у роботі з конкретною людиною; розширити «горизонти» професії; усвідомити, які професійно важливі якості необхідні для роботи з певною категорією людей і дітей; накреслити майбутній образ «Я – успішний професіонал».

Встановлено, що волонтерська діяльність сприяє: якісному включенню студента у навчальний процес; якісному визначенню студентом свого майбутнього місця роботи; формуванню відповідальної позиції за власну освіту, якість навчання; глибокому знанню професії, вмінню теоретичні знання застосовувати у практичній діяльності; зацікавленості у самоудосконаленні, розумінні смисложиттєвих орієнтацій в особистому та професійному житті; ціннісному ставленню до кожної людини, незалежно від віку, соціального статусу; ціннісному ставленню до професії психолога.

Ключові слова: волонтерська діяльність, індивідуалізація, діалог, життєва ситуація, сенс професії, комунікативна компетентність, якісне професійне визначення.

И.С. Литвиненко. Волонтерская деятельность как способ индивидуализации профессиональной подготовки студентов-психологов. В статье обоснована важность волонтерской деятельности как дополнительного ресурса индивидуализации личности будущих психологов и возможности определения будущей сферы профессиональной деятельности, понимания социального смысла профессии.

Показаны задачи волонтерской деятельности как способа индивидуализации профессиональной подготовки студентов-психологов: дать возможность каждому студенту уточнить наиболее перспективное место профессиональной специализации; испытать свои силы, утвердиться в правильности своего выбора; ощутить значимость профессии, создать ее образ; начертить свое дальнейшее профессиональное развитие; понять соответствие профессии собственной индивидуальности; приобрести собственный опыт в конкретной практической деятельности, жизненной ситуации, в работе с конкретным человеком; расширить «горизонты» профессии; осознать, какие профессионально важные ка-

чества необходимы в работе с определённой категорией людей; начертить будущий образ «Я – успешный профессионал».

Установлено, что волонтерская деятельность способствует: качественному включению студента в учебный процесс; качественному определению студентом своего будущего места работы; формированию ответственной позиции за собственное образование и качество обучения; глубокому знанию профессии, умению теоретические знания применять в практической деятельности; заинтересованности в самосовершенствовании, понимании смысложизненных ориентаций в личной и профессиональной жизни; ценностному отношению к человеку, независимо от возраста, социального статуса; ценностному отношению к профессии психолога.

Ключевые слова: волонтерская деятельность, индивидуализация, диалог, жизненная ситуация, смысл профессии, коммуникативная компетентность, качественное профессиональное определение.

Постановка проблеми. Сьогодні нашого суспільства – це час змін у всіх галузях життя, це формування нового мислення, залучення широких мас до активної творчої діяльності, спрямованої на підвищення якості життя. Зрозуміло, що цей процес потребує наукової рефлексії, наукового забезпечення. З цього випливає, що підвищується значущість гуманітарних наук, серед яких чільне місце посідає психологічна, яка є найважливішою у системі наук про людину.

Психологічні закономірності пронизують усі галузі діяльності людини, всі соціальні процеси. Активізація творчого потенціалу кожної людини, її бажання бути причетною до прогресивного руху держави вперед, складає передумову і найважливішу мету стратегічного курсу держави на реалізацію демократизації, гуманізації. Від того, наскільки кожна людина буде активним учасником змін, конструктивного діалогу у житті, у політиці залежатиме якість, темп просування держави вперед. Саме тому держава покладає величезну відповідальність на психологічні кадри, які допоможуть донести до свідомості кожного громадянина значущість поставлених державою задач і які усвідомлюють свою професійну відповідальність, роль у цьому складному процесі. Іншими словами, йдеться про професіоналізм психологів, який «кується» психологічними факультетами ВНЗ.

Нині питання вищої психологічної освіти стали досить популярними і їхня актуальність не викликає сумнівів, оскільки всі ми є свідками психологізації суспільства, де провідним є психологічний чинник. Це означає, що професія психолога-практика користується величезним попитом. Психолог не тільки знає як, але і вміє «вибудувувати» гармонійні стосунки з людиною, вияв-

ляти емпатію, толерантність, повагу до її життєвої позиції, життєвого досвіду, створювати комфортні умови для конструктивного діалогу з різними верствами населення. Тому, враховуючи провідну роль професії психолога, основний вектор модернізації системи професійної освіти спрямований у бік підвищення її якості, формування компетентності, становлення смисложиттєвих орієнтацій майбутніх психологів, їхньої професіоналізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі широко представлена проблематика професійного зростання майбутніх психологів на етапі навчання у ВНЗ (Г.О.Балл, О.Ф.Бондаренко, Т.В.Говорун, С.Д.Максименко, В.Г.Панок, Н.І.Пов'якель, В.А.Семіченко, Н.В.Чепелєва, Т.С.Яценко та ін.). Однак виокремлюються декілька аспектів, які залишаються ще не достатньо розкритими, серед них, наприклад, роль волонтерської діяльності у розвитку професіоналізації, індивідуалізації майбутніх психологів. З огляду на актуальність і недостатню розробленість вказаного напрямку нами було визначено тему наукового дослідження: «Волонтерська діяльність як засіб індивідуалізації професійної підготовки майбутніх психологів».

Метою статті є психологічний аналіз впливу волонтерської діяльності на індивідуалізацію професійної підготовки майбутніх психологів.

Загальновідомо, що якість підготовки спеціалістів оцінюється, перш за все, якістю навчального процесу ВНЗ. Тому головним завданням для нас стала індивідуалізація професійної підготовки у рамках волонтерської діяльності, яка є одним із шляхів підвищення ефективності професійної підготовки та результатом якої є конкурентоспроможність, високваліфікованість кожного студента – майбутнього психолога (це якість процесу і якість результату).

Виклад основного матеріалу. Індивідуалізація навчання у ВНЗ – це спеціально організована педагогічна дія на студентів, яка передбачає урахування їхніх індивідуальних особливостей і сприяє розвитку цих особливостей, що є ефективним засобом розкриття та активізації потенційних можливостей кожного студента, який веде до мобілізації резервів їхнього психічного розвитку (Л.А.Онуфрієва). Метою індивідуалізації професійної підготовки майбутніх психологів ми бачимо у забезпеченні кожного суб'єкту навчальної діяльності умов для максимального розвитку його здібностей, схильностей, задоволення пізнавальних потреб і професійних інтересів. Індивідуалізація професійної підготовки має дуже тісний зв'язок з таким феноменом, як

«комфортність», який носить гуманітарний характер і є однією з основних варіантів якісної зміни змісту професійної підготовки, дає кожній особистості право на вільний розвиток.

Відомо, що професійна освіта має три самостійні і у той же час взаємопов'язані частини: отримання студентами вищої освіти, яка відрізняється від середньої не більшою сумою знань, а новим поглядом, розумінням світу, місця людини в ньому; отримання вищої професійної освіти, яка формує професійне мислення; отримання професійних знань, теоретичних, практичних, необхідних для професійної діяльності у певній сфері практики. Як правило, сьогодні роботодавці найбільш зацікавлені у третій частині. Щодо очікувань психологів-практиків від ВНЗ, зазначимо, що вони потребують компетентних випускників, що вміють ефективно вирішувати практичні задачі, надавати психологічну допомогу людям різного віку, різного рівня інтелекту, соціального статусу. Зрозуміло, що для цього необхідна комунікативна компетентність, одна з основних складових професійної компетентності. Так, наприклад Н.В.Чепелева, характеризуючи когнітивну й операціональну компетентності, підкреслює, що основною характеристикою комунікативної компетентності є не стільки наявність необхідних теоретичних знань та сформованість відповідних комунікативних прийомів, скільки розвинута смислова сфера, що включає професійні смисли (особистісні професійні знання, професійне ставлення до клієнта, професійні ідеали, норми, цінності, смислостворювальні мотиви професійної діяльності), а також «розвинуту особистісну та професійну рефлексію, яка, у свою чергу, є важливою умовою діалогічної взаємодії з клієнтом, вільної від тих чи інших особистісних на шарувань, контрпереносів та захисних механізмів» [9, с.686].

Як бачимо, Н.В.Чепелева досить вимогливо характеризує особистість психолога-практика, підкреслюючи, що його робота з клієнтом – це завжди унікальна задача, оскільки унікальною є і кожна людина, з якою працює психолог. Основним інструментом впливу психолога на інших людей є він сам, його особистість, свідомість, мова, звички [1], оскільки робота з клієнтом – це синтез знань, творчості, який «відшліфовується не стільки навчанням, скільки вихованням, яке формує психолога як особистість з підвищеним почуттям відповідальності за свої професійні дії» [3, с.49].

Зазначимо, що у своїх наукових дослідженнях Н.В.Чепелева велику увагу у професійному становленні майбутніх психологів, формуванні їхнього професійної компетентності надає тріаді «розуміння-інтерпретація-діалог», оскільки саме ці процеси «є

підґрунтям ефективної професійної діяльності, ... і роблять теоретичні знання справді дієвими, забезпечують свідоме використання необхідних технік, а не бездумне маніпулювання засвоєними у процесі навчання професійними прийомами» [10, с.272].

Для нас цінною також є думка Н.В.Чепелевої, яка підкреслює, що для майбутніх психологів великого значення набуває така професійна якість, як діалогізм, який включає у себе «безумовне прийняття іншого, вміння встановлювати ефективні контакти з людиною» [11, с.136].

Ми поділяємо думку науковця, оскільки вважаємо, що від уміння психолога-практика вести відкритий діалог з позиції поваги, віри у позитивні зміни свого клієнта залежатиме якість психологічної допомоги, розуміння ситуації, у якій опинилася людина, оскільки психолог-практик у своїй професійній діяльності має справу з конкретною людиною, яка перебуває у конкретній життєвій ситуації, що випала на її долю, а часткою створена нею самою і котра демонструє певну модель поведінки [8]. Саме тому майбутній психолог-практик повинен розуміти такий феномен як «життєва ситуація» (В.Г.Панок).

Уміння вести конструктивний діалог, ставити себе в ситуацію іншого (П.В.Лушин, Н.І.Пов'якель, Н.В.Пророк, Н.В.Чепелева) дозволяє професіоналу більше розуміти настрій, причинно-наслідкові зв'язки, особливості людини, бачити її і її життя як єдине ціле, а не як низку окремих життєвих ситуацій. Такий цілісний погляд, професійний підхід надзвичайно важливі, оскільки допомагають знаходити адекватні методи у роботі з клієнтом, здійснюючи індивідуальний підхід на гуманістичних засадах. На жаль, традиційна система професійної психологічної підготовки, використовуючи лекційні, практичні заняття та ін. практику, яка, до речі, часто проходить формально, демонструє таку картину: молодий спеціаліст після закінчення навчання у ВНЗ виявляє повну безпорадність, коли стикається з «живим» клієнтом, з його реальною проблемою, реальною життєвою складною ситуацією і своїм професійним завданням – допомогти людині, надати їй психологічну допомогу.

У результаті молодий психолог-практик знаходиться в стані розчарування, розгубленості, фрустрації, оскільки розуміє, що між навчанням у ВНЗ і реальною професійною діяльністю існує величезна прірва: він неспроможний виконувати свої професійні функції, надати реальну професійну психологічну допомогу реальному клієнту, бачити взаємозв'язок низки життєвих ситуацій, у які він потрапляє, передбачати його поведінку, оскільки

«за п'ять років навчання студент так і не побачив «живого» клієнта» [2].

Усвідомлюючи свою непрофесійність, молодий спеціаліст-психолог починає гонитву за сертифікатами, шукати курси додаткової професійної підготовки, і це у той час, коли треба вже вдосконалювати свою професійну підготовку! Озвучимо ще одну проблему професійної підготовки майбутніх психологів в умовах ВНЗ – це її стихійність. Поза увагою залишається «якісна визначеність» (С.Л.Рубінштейн) кожного студента, тобто: 1) розуміння кожним, у якій сфері він буде працювати після закінчення ВНЗ (ДНЗ, ЗОШ, ЗОШ соціальної реабілітації, банківська справа, соціальна служба, медичні, юридичні установи, спортивні школи, військомати тощо), 2) які психологічні знання найпотрібніші йому для певної практичної професійної діяльності, з якою віковою категорією він хоче і вміє працювати, до якої сфери найбільш підходить його індивідуальність, у якій площині лежать смисложиттєві орієнтації, від яких, врешті-решт, залежатиме його якісне включення у процес професійної підготовки. Як правило, випускники не можуть чітко сказати, у якій сфері діяльності будуть працювати. У більшості випадків вони йдуть на роботу за принципом «куди візьмуть», тобто відбувається стихійне працевлаштування. У результаті через деякий час такі молоді спеціалісти-психологи поповнюють «армію» невдах, випадкових людей у професії, тих, хто «себе не знайшов». Ми не торкаємося питання якісного, свідомого професійного самовизначення, яке має місце у юнацькому віці під час навчання у ЗОШ, коли молода людина свідомо визначається зі своїм професійним подальшим життям, оскільки це досить актуальна і глибока тема, яка потребує окремої уваги.

У контексті означеної проблеми ми вбачаємо, що волонтерська діяльність – це невичерпний позанавчальний додатковий ресурс, який допомагає: 1) розвивати індивідуалізацію, професіоналізацію особистості студента-психолога; 2) поглибити інтерес до обраної професії; 3) розвивати почуття професійної відповідальності; 4) набувати практичний власний досвід співпереживання та рефлексувати його; 5) досвід формування цінностей; 6) свідомо робити якісне визначення своєї майбутньої сфери професійної діяльності, спираючись на свою індивідуальність; 7) розвивати комунікативні здібності, вміти вести конструктивний діалог з різними людьми за віком, соціальним статусом тощо, зрозуміти соціальний сенс професії, підвищувати персональну пізнавальну активність, прагнення формувати якості, практичний досвід, не-

обхідні у подальшій роботі, формувати психологічну готовність до самостійної практичної роботи після закінчення ВНЗ. Використання позанавчального процесу у єдності з навчанням (лекції, практичні, семінарські, та ін.) значно підвищують якість професійної підготовки, тому ми можемо сказати, що якість освіти – це не тільки якість результату, це і якість процесу.

Ми поділяємо точку зору Д. Г. Левітеса, який писав, що «якість освіти як процес є якість умов, які проєктуються і створюються в навчальному процесі» [4, с.35], а ми додамо – відповідно до індивідуальних особливостей кожного студента.

Отже, чим якіснішим, успішнішим, індивідуалізованішим буде навчальний процес професійної підготовки, тим краще студент буде підготовлений до практичної самостійної роботи у якості молодого спеціаліста – психолога-практика. Організуючи волонтерську роботу зі студентами I курсу (зазначимо, волонтерською діяльністю охоплені студенти I-IV курсів), ми брали до уваги сучасну парадигму вищої освіти, зорієнтовану, перш за все, на особистість та положення гуманістичної психології, одне з яких наголошує, що особистість здатна передбачити своє особистісне становлення, активно «планувати» свій особистісний розвиток. Це вказує на прийняття людиною на себе відповідальності за своє життя, у тому числі і за його важливу частину – професійне, на її вміння самостійно, якісно його організувати, планувати своє професійне майбутнє, свій образ професіонала.

Волонтерська діяльність студентської молоді проходила у рамках діяльності благодійного центру «Тепло поколінь» (організатор-керівник І.С.Литвиненко), де студенти мали можливість набувати практичного досвіду: вчитися ціннісному ставленню до кожної людини, розумінню того, що кожна людина – унікальна. Однак, цей досвід, професійний образ світу, професійна позиція повинні формуватися не стихійно. Тому ми вважаємо, що створення умов для професіоналізації особистості майбутніх психологів, формування професійного образу «Я» в кожного студента – найголовніша задача навчального процесу професійної підготовки. І вона може бути реалізована за допомогою керованої волонтерської діяльності.

Мета центру «Тепло поколінь» – надати кожному студенту можливість самостійно обрати сферу своєї волонтерської діяльності, визначитися з віковою категорією, соціальним статусом своєї аудиторії, враховуючи свої індивідуальні професійні інтереси, здібності, зрозуміти значущість, соціальний смисл професії. Майданчиками волонтерської діяльності ми обрали: ДНЗ, ЗОШ, ЗОШ соціальної реабілітації, онкологічну лікарню для дітей, ди-

тячі лікарні, медичні заклади, будинки для людей похилого віку та інвалідів, шпиталь учасників ВВВ, будинок дитини «Червоне сонечко», заклади для дітей з вадами зору, слуху, розумово відсталих, інтернати для дітей-сиріт.

Задачі: 1) надати можливість кожному студенту уточнити найбільш перспективне місце прикладання своїх сил – професійна спеціалізація; 2) випробувати свої сили, ствердитися у правильності свого вибору, або зрозуміти, що «це не моє»; 3) відчути значущість, соціальний смисл професії, створити її образ; 4) накреслити свій подальший професійний розвиток, тобто самостійно визначитися зі сферою професійної діяльності; 5) зрозуміти, наскільки професія відповідає власній індивідуальності і як завдяки професійній діяльності може розкритися, реалізуватися індивідуальність; 6) набути власний досвід у конкретній практичній діяльності, життєвій ситуації, у роботі з конкретною людиною; 7) розширити «горизонти» професії; 8) усвідомити, які професійно важливі якості необхідні для роботи з певною категорією людей та дітей; 9) накреслити майбутній образ «Я – успішний професіонал».

Очікувані результати: кожен студент є активним організатором та учасником своєї власної волонтерської біографії.

Волонтерська діяльність сприяє: 1) якісному включенню кожного студента у навчальний процес; 2) якісному визначенню студентом свого майбутнього місця роботи; 3) формуванню відповідальної позиції за власну освіту, якість навчання; 4) глибокому знанню професії, вмінню теоретичні знання застосовувати у практичній діяльності; 5) зацікавленості в самоудосконаленні, розумінні смисложиттєвих орієнтацій в особистому та професійному житті; 6) ціннісному ставленню до кожної людини, незалежно від віку, соціального статусу; 7) ціннісному ставленню до професії.

Коротко опишемо організаційні кроки волонтерської діяльності зі студентами-психологами першого курсу. На одне із перших засідань благодійного центру «Тепло покоління» були запрошені викладачі, керівники, представники закладів, в яких будуть працювати волонтери. Кожен керівник розповів про специфіку свого закладу, пояснив, які завдання будуть виконувати волонтери-студенти, запросив відвідати цей заклад (були проведені ознайомчі зустрічі). За кожним студентом або групою студентів, яких об'єднувало бажання працювати, наприклад, у будинку людей похилого віку та інвалідів або у будинку дитини «Червоне сонечко», були закріплені 1-2 викладачі-супервізори, які також були активними учасниками волонтерської діяльності.

Зазначимо, що попередньо була проведена низка групових, індивідуальних бесід зі студентами, на яких розглядалися питання: що означає термін «волонтер», які якості потрібні, щоб працювати у волонтерському русі, де можуть працювати волонтери, волонтерський рух в Україні, знайомство з волонтерською діяльністю ближнього, дальнього зарубіжжя, що вони знають про волонтерську діяльність.

Особлива увага приділялась процесу самопізнання: студенти працювали з психодіагностичними методиками і за допомогою викладача складали свій психологічний портрет. Така робота дала можливість студенту скласти уявлення про співвідношення своєї особистості, своїх життєвих цінностей з обраною ланкою волонтерської діяльності, зрозуміти, наскільки вони узгоджуються між собою. Позитивною рисою в організації волонтерської діяльності студентів була спільна робота викладачів із студентами-волонтерами у позанавчальний час. Студенти мали можливість побачити своїх викладачів за межами лекційних аудиторій, тобто у практичній роботі, спостерігати, як теоретичні знання перетворюються на дієві. Така робота об'єднувала студента і викладачів в єдину команду і дозволила на практиці вчитися у досвідчених викладачів діалогу з людиною, розвивати емпатію, приймати кожного з позиції поваги, відкритості.

Для нас волонтерська діяльність – це засіб індивідуалізації професійної підготовки кожного студента-психолога. Це перш за все поглиблений інтерес до професії, формування компетентності, набуття свого власного практичного досвіду, отримання задоволення від своєї діяльності, це вдосконалення особистості майбутнього психолога, можливість крок за кроком самостверджуватися, відповідати вимогам професії, створювати свій чіткий, професійний образ «Я», тобто володіти «часовою компетентністю» [6].

Щоб отримати від студентської молоді зворотній зв'язок після проведених бесід, зустрічей з керівниками установ, відвідування закладів з ознайомчою метою, проведення круглих столів, зустрічей з провідними фаховими практичними працівниками, ми запропонували студентам відповіді на запитання: «Які професійні навички, особистісні якості допомагає розвинути волонтерська діяльність?»: студенти-волонтери відповіли: «емпатію» – 60%, «толерантність» – 40%, «зниження егоцентризму» – 50%, «відповідальність» – 50%, увагу до проблем інших – 45%;

«Що дає вам волонтерська діяльність у прогнозуванні свого майбутнього місця працевлаштування?» майже 85% студентів-волонтерів відповіли, що це дає можливість зорієнтуватися з пи-

танням подальшого працевлаштування, якісно визначитися зі сферою професійної діяльності. (Для нас це дуже корисна інформація, яка означає, що сам навчальний процес повинен набирати обертів індивідуалізації, диференціації);

«Що для вас особисто є привабливим у волонтерській діяльності?» респонденти відповіли: виявити себе – 60%, спілкування з людьми – 45%, набуття особистісного практичного професійного досвіду – 90%;

«Чи допомагає волонтерська діяльність у професійному становленні?» – всі 100% студентів відповіли позитивно.

Як бачимо, студенти вважають, що волонтерська діяльність – це важливий ресурс професійної підготовки, де відбувається професійне становлення, розвиток індивідуалізації особистості студентів-психологів, набуття практичного професійного досвіду в конкретній життєвій ситуації, у роботі з конкретною людиною, в конкретній соціальній практиці.

Висновки

1. Волонтерська діяльність – додатковий ресурс професіоналізації, індивідуалізації особистості майбутнього психолога.

2. Волонтерська діяльність – могутній засіб набуття самостійного практичного досвіду в конкретних соціальних практиках.

3. Участь у волонтерській діяльності відкриває кожному студенту можливість якісного самовизначення з подальшим місцем свого працевлаштування, сферою діяльності.

4. Волонтерська діяльність дає студентам-психологам відчуття на «смак» усе розмаїття соціальних практик та співвіднести кожна з них зі своєю індивідуальністю, що відкриває можливість свідомо планувати своє майбутнє життя, пов'язане з обраною сферою.

5. Свідоме самовизначення якісно впливає на професійне довголіття, на відчуття психологічного комфорту (психічне здоров'я).

Перспективою подальших досліджень даної проблеми є розробка програми волонтерської діяльності для студентів-психологів з метою розширення їх практичної підготовки.

Список використаних джерел

1. Андриенко А.В. К вопросу о личностных и профессиональных качествах практических психологов / А.В. Андриенко // Инновации в образовании. – 2006. – №5. – С. 79–83.
2. Боднар М.С. К вопросу о подготовке практического психолога / М.С.Боднар // Практична психологія і соціальна робота. – 2005. – №7. – С. 71–74.

3. Иванников В.А. Проблемы подготовки психологов / В.А.Иванников // Вопросы психологии. – 2006. – №1. – С. 48–52.
4. Левитес Д.Г. Качество образования и безопасность страны / Д.Г.Левитес // Мир образования – образование в мире. – 2002. – №1. – С. 24–39.
5. Марголис А.А. Критерии профессиональной компетентности педагога-психолога / А.А.Марголис, И.В.Коновалова // Психологическая наука и образование. – 2010. – №1. – С. 13–19.
6. Методологічні та теоретичні проблеми психології: навч. посібник / М.С.Корольчук, Ю.Л.Трофімов, В.І.Осьодло та ін. – К. : Ніка – Центр, 2008. – 336 с.
7. Нюттен Ж. Мотивация, действие и перспектива будущего / под ред. Д.А.Леонтьева / Н.Нюттен. – М. : Смысл, 2004. – 608 с.
8. Панок В.Г. Практична психологія: Теоретико-методологічні засади розвитку: Монографія / В.Г.Панок. – Чернівці : Технодрук, 2010. – 486 с.
9. Чепелева Н.В. Особистісна підготовка практичного психолога в умовах вищого навчального закладу / Н.В.Чепелева // Теоретико-методологічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти: Матеріали методологічного семінару АПН України 16 грудня 2004 р. / За ред. академіка С.Д. Максименка. – К., 2005. – 716 с.
10. Чепелева Н.В. Формирование профессиональной компетентности практического психолога / Н.В.Чепелева // Проблемы та перспективи розвитку психології в Україні: Матеріали II з'їзду Товариства психологів України (Київ, 23-27 вересня 1996р.); [У16т., 18кн.] – Т.12. – Симпозіум «Теоретичні і методичні проблеми розвитку практичної психології» – К., 1996. – 163 с.
11. Чепелева Н.В. Формування професійної компетентності в процесі вузівської підготовки психолога-практика / Н.В.Чепелева // Актуальні проблеми психології: Наукові записи інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. академіка С.Д. Максименка. – К., 1999. – Вип. 19. – 286 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Andrienko A.V. K voprosu o lichnostnyh i professional'nyh kachestvah prakticheskikh psihologov / A.V. Andrienko // Innovacii v obrazovanii. – 2006. – №5. – S. 79–83.

2. Bodnar M.S. K voprosu o podgotovke prakticheskogo psihologa / M.S.Bodnar // Praktichna psihologija i social'na robot. – 2005. – №7. – S. 71–74.
3. Ivannikov V.A. Problemy podgotovki psihologov / V.A.Ivannikov // Voprosy psihologii. – 2006. – №1. – S. 48–52.
4. Levites D.G. Kachestvo obrazovanija i bezopasnost' strany / D.G.Levites // Mir obrazovanija – obrazovanie v mire. – 2002. – №1. – S. 24–39.
5. Margolis A.A. Kriterii professional'noj kompetentnosti pedagoga-psihologa / A.A.Margolis, I.V.Konovalova // Psihologicheskaja nauka i obrazovanie. – 2010. – №1. – S. 13–19.
6. Metodologichni ta teoretychni problemy psihologii': navch. posibnyk / M.S.Korol'chuk, Ju.L.Trofimov, V.I.Os'odlo ta in. – K. : Nika – Centr, 2008. – 336 s.
7. Njuttjen Zh. Motivacija, dejstvie i perspektiva budushhego / pod red. D.A.Leont'eva / N.Njuttjen. – M. : Smysl, 2004. – 608 s.
8. Panok V.G. Praktychna psihologija: Teoretyko-metodologichni zasady rozvytku: Monografija / V.G.Panok. – Chernivci : Tehnodruk, 2010. – 486 s.
9. Chepeljeva N.V. Osobystisna pidgotovka praktychnogo psihologa v umovah vyshhogo navchal'nogo zakladu / N.V.Chepeljeva // Teoretyko-metodologichni problemy rozvytku osobystosti v systemi neperervnoi osvity: Materialy metodologichnogo seminaru APN Ukrai'ny 16 grudnja 2004 r. / Za red. akademika S.D. Maksymenka. – K., 2005. – 716 s.
10. Chepeleva N.V. Formirovanie professional'noj kompetentnosti prakticheskogo psihologa / N.V.Chepeleva // Problemi ta perspektivi rozvitku psihologii v Ukraïni: Materiali II z'jzdu Tovaristva psihologiv Ukraïni (Kiyv, 23-27 veresnja 1996r.); [U16t., 18kn.] – T.12. – Simpozium «Teoretichni i metodichni problemi rozvitku praktichnoi psihologii» – K., 1996. – 163 s.
11. Chepeljeva N.V. Formuvannja profesijnoi kompetentnosti v procesi vuzivs'koi' pidgotovky psihologa-praktyka / N.V.Chepeljeva // Aktual'ni problemy psihologii': Naukovi zapysy instytutu psihologii' im. G.S. Kostjuka APN Ukrai'ny / za red. akademika S.D. Maksymenka. – K., 1999. – Vyp. 19. – 286 s.

Received January 16, 2016

Revised February 21, 2016

Accepted March 20, 2017